

A LITERARY EXAMINATION OF SADEQ BESHIRLI IN HIS WORK

“BIRDS WITHOUT A NEST”

م.م فاطمة الزهراء عماد الصالحي

Email: Salihifatma313@gmail.com

ABSTRACT

This study aims to analyze *Birds Without a Nest*, a work by Sadeq Beshirli, one of the prominent figures in Iraqi Turkmen literature, from a literary perspective. Beshirli's poems shed light not only on personal and social sufferings but also on the existential struggle of the Turkmen people. The work includes examples of both classical Divan poetry and free verse, blending traditional and modern styles. The poet enriches his expression using various literary devices such as simile (*teşbih*), metaphor (*mecaz*), allegory (*istiâre*), and poetic justification (*hüsn-i ta'lîl*).

Through detailed analysis of selected couplets, the study reveals Beshirli's mastery in employing literary devices. In particular, the *qasidas* dedicated to Prophet Muhammad and Imam Ali stand out with their spiritual depth and classical style. With this aspect, Beshirli is seen as a poet who successfully merges traditional and contemporary expression in Turkmen poetry. In the study, literary devices and the commentary on *qasidas* are examined

Keywords: Iraqi Turkmen Literature, Literary Devices, Poetry, Literature

دراسة أدبية لكتاب "طيور بلا وطن" للشاعر صادق بشيرلي

م.م فاطمة الزهراء عماد الصالحي

الملخص

يهدف هذا البحث إلى دراسة كتاب *طيور بلا وطن* لأحد أبرز أعلام الأدب التركماني في العراق، الشاعر صادق بشيرلي، من زاوية أدبية. تتناول قصائد بشيرلي الآلام الفردية والجماعية، كما تسلط الضوء في بعض الأحيان على نضال الشعب التركماني من أجل الحفاظ على هويته وجوده.

يتضمن هذا العمل ملامح من تقاليد الأدب الديواني، إلى جانب نماذج من الشعر الحر، ويثري الشاعر تعبيراته من خلال استخدامه لعدد من الصور البلاغية والأساليب البيانية مثل التشبيه، المجاز، الاستعارة، وحسن التعليل.

وقد أظهرت التحليلات التي أجريت على مختارات من أبيات القصائد كيفية توظيف الشاعر لهذه الأساليب الأدبية. وتبرز القصائد التي تناولت موضوع النبي محمد (ﷺ) والإمام علي (عليه السلام) بأسلوبها الصوفي وعمقها الروحي واستخدامها لتقنيات التعبير الكلاسيكي.

ومن هذا المنطلق يُعدّ بشيرلي شاعراً يجمع بين الخطاب التقليدي والمعاصر في الشعر التركماني. تناول البحث أيضاً الفنون البلاغية وشروح القصائد.

الكلمات المفتاحية: الأدب التركماني في العراق، الفنون البلاغية، الشعر، الأدب.

SADIK BEŞİRLİ’NİN YUVASIZ KUŞLAR ADLI ESERİ’NİN EDEBÎ YÖNDEN İNCELENMESİ

م.م فاطمة الزهراء عماد الصالحي

ÖZET

Bu çalışma, Irak Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden Sadık Beşirli'nin Yuvasız Kuşlar adlı eserini edebî açıdan incelemeyi amaçlamaktadır. Beşirli'nin şiirleri, hem bireysel hem toplumsal acıları işlerken bazı şiirlerde Türkmen halkının kimlik ve varoluş mücadelesine de ışık tutmaktadır.

Eserde, Divan edebiyatı geleneğinin izleriyle birlikte serbest şiir örnekleri de yer almaktadır. Şair klasik şiir biçimlerinden teşbih, mecaz, istiâre, hüsn-i ta'lîl gibi birçok edebî sanat aracılığıyla anlatımını zenginleştirmektedir.

Çalışmanın kapsamı içerisinde, şiirlerden seçilen beyitlerle yapılan tahliller aracılığıyla Beşirli'nin edebî sanatları nasıl kullandığı detaylı şekilde ortaya konmuştur. Özellikle Hz. Muhammed ve Hz. Ali temalı kasîdeler, tasavvufî derinlik, manevî vurgu ve klasik anlatım teknikleriyle dikkat çekmektedir. Bu yönüyle Beşirli, Türkmen şiirinde hem geleneksel hem de çağdaş söyleyişi bir arada kullanabilen bir şair olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada, edebî sanatlar ve kaside şerhleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Irak Türkmen Edebiyatı, Edebi Sanatlar, Şiir, Edebiyat.

Giriş

Bu çalışmada, Irak Türkmen edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan Sadık Beşirli'nin Yuvasız Kuşlar adlı edebiyat yönünden ele alınmıştır. Beşirli, eserinde sadece bireysel ve toplumsal acılara değil; aynı zamanda Türkmen

halkının varoluş mücadelesine de ışık tutmaktadır. Türk Divan edebiyatı ya da “Divan şiiri”, Arapça ve Farsçanın yoğun kullanımıyla öne çıkan geleneksel bir Türk şiiri biçimidir. Osmanlı Devleti’nde edebiyatın en önemli türlerinden biri olarak kabul edilmiştir ve etkisi modern Türk şiirinde de sürmüştür. Dolayısıyla Beşirli eserinde serbest şiirler yanında Divân edebiyatı tarzında kullanmıştır.

Beşirli, Ali Semin Didar Veli, mahlası ile Sadık, 01 Ağustos 1963 tarihinde Kerkük’ün Büyük Yakası’ndaki Kasaphane Mahallesi’nde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimleri Tisin Mahallesi’nde bitirdi. 1981 yılında çeşitli baskılar sonucunda hem babası şehit oldu hem de İran’a sığınmak zorunda kaldı. 1991’de Maide hanımla nikâhlandı ve bu evlilikten iki erkek çocukları doğdu. 21 Eylül 2003 tarihinde doğduğu şehre dönebildi. 2005 yılından itibaren Irak Medya Ağı, Et-Türkmaniye Uydu Kanalı’nda çalışmaktadır. (Sadık Beşirli, Şahsi Görüşme, 15.05.2025)

Irak Türkmen Edebiyatı umum Türk edebiyatında önemli bir yer teşkil eder. Bu temel husustan yola çıktığımızda Irak Türkmen Edebiyatı’nın kendine özgü özelliklerinin olduğunu görürüz. Orta Asya ve Azerbaycan’dan Irak’ta yerleşen Türkmenler, dilleri ile birlikte edebiyatlarını, kültürlerini de beraberlerinde getirmişlerdir. Türkmenlerin dilleri ve edebiyatlarının kökleri Oğuz Boylarına uzanmaktadır. Türkmenler, Irak coğrafyasına yerleştikten sonra zaman içinde yeni unsurlarla kaynaştı ve yerleşik hayata geçerek daha çok kentleşti. Dolayısıyla yerleşik hayatın getirdiği yeni şartların etkisiyle de yeni bir

edebiyatın doğması ve var olan edebiyatlarının da zenginleşmesi doğaldır. (KÜZECİ, 2017 : 15)

Irak Türkmen ağızları da Anadolu ağızları gibi kendi içerisinde farklılaşmaktadır. Bugün Kerkük merkez ağızı, bütün Irak Türkmenlerinin konuştuğu ağız kapsamaktadır. Irak'ta konuşulan Türk ağızı genel olarak aynı çizgide olmasına rağmen, Türkmen Türkçesindeki kimi ağız ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu ayrılıklar bazen aynı il, ilçe, bucak ve bazen de bunların iki ayrı mahallesinde bile göze çarpmaktadır. Bunun da değişik zamanlarda bu bölgelere göç edip yerleşen Türk boylarının ağız ayrılıklarından ileri geldiği söylenebilir. Dolayısıyla Irak'ta Türkmenlerin yaşadığı coğrafyada her idari birim ayrı ayrı ele alınarak ağız çalışması yapılmalıdır. (ULUHAN, 2022 : 9)

I.EDEBÎ SANATLAR

Çalışmanın bu bölümünde Sadık Beşirli'nin eserinde yer alan şiirler incelenerek içerisinde yer alan edebî sanatlar gösterilmiştir. Edebî sanat, bir metni daha çekici, anlamlı ve derin kılmak amacıyla kullanılan sanatlardır. Aynı zamanda da şiirde kullanılan sözlerle duygusal güç, anlatım zenginliği, okuyucunun hayal dünyasını çağrıştırmak ve sıradan olan her şeyi olağüstü gösterir.

Şair veya yazar, duygu ve düşüncelerini doğrudan anlatmak yerine; teşbih, mecaz, istiâre, tezat, kinâye vb.gibi sanatlar daha güçlü bir ifade kurar. Bu da

eserin sanatsal yönünü oluşturur.

Edebî sanatlar, bir düşünceyi veya duyguyu daha etkili, daha estetik ve daha çarpıcı biçimde ifade etmek amacıyla kullanılan anlatım teknikleridir. Edebî metinlerde anlam derinliği kazandırmak, okuyucunun ilgisini çekmek, duygu yoğunluğu oluşturmak ve söze güzellik katmak için bu sanatlara başvurulur. Özellikle şiir türünde yoğun biçimde kullanılsa da, düz yazılarda da yer yer edebî sanatlara rastlanır. Eser incelenmesi sonucu teşbih, mecaz, istiâre ve hüsn-i ta'lîl gibi edebî sanatlara rastlanmıştır; bu sanatlar aşağıda örnekleriyle birlikte sıralanmıştır.

Teşbih (Benzetme)

Teşbih, aralarında bir veya birden fazla nitelikte benzerlik bulunan iki şeyin birini diğerine benzetmektir. Teşbihin tarafları olarak adlandırılan bu iki unsurdan biri müşebbeh (benzeyen), diğeri müşebbehün bih (kendisine benzetilen) dir. Bu iki unsurun müşterek oldukları niteliklere, özelliklere vechi şebah (benzeyiş yönü) denir. Bazı durumlarda bu benzetme teşbih edatı kullanılarak yapılır. O hâlde teşbihte;

- 1- Müşebbeh/benzeyen,
- 2- Müşebbehün bih/kendisine benzetilen,
- 3- Vech-i şebah/benzetme yönü,

4- Teşbih edatı/benzetme edatı olmak üzere dört unsur bulunur (SARAÇ, 2019 : 129).

İslâmî Türk eserlerinde görülen belâgat konularının başında “teşbîh” sanatı geniş çapta işlenmiştir. Gerçi belâgatın bir çok sanatlarında bulunan teşbîh, Arap belâgatına özel olmayıp, her milletin edebiyatında görülen bir hayal ürünü olarak Türk edebiyatının daha eski metinlerinde görülmüştür. (SHAREEF, 2018 : 1)

“Mum tek cemâlin vurdu od pervânedan pervâneye

Sürdürdü miskin ‘aşıkı virânedan virâneye”

Bu beyitte, sevgilinin yüzü mum gibi ışık saçan bir güzelliğe benzetilmiş, aşığın da pervâne gibi yanıp döndüğü ifade edilmiştir. Mum imgesi, klasik şiirde hem ısıltı hem de yakıcılık anlamı taşır; bu yönüyle sevgilinin güzelliği hem aydınlatıcı hem de yakıcıdır. Aşık ise, bu ışığa tutulan pervâne gibi, sürekli yanmakta, döne döne o ateşin etrafında yok olmaya doğru ilerlemektedir.

Bu beyit, klasik Türk şiirinin aşkı yücelten ama aynı zamanda acı ve özveriyle yoğrulmuş tasavvufi yönünü de yansıtmaktadır.

“Çeşm-i ğezalin tek meni hiç göz bu tür mest etmede

Bunca bakıb saldıım nazar mestaneden mestaneye”

Burada sevgilinin gözü ceylan gözüne benzetilmiştir. Hiçbir gözün sevgilinin gözü gibi kendisini cezbetmemiştir. Sevgilinin gözüne uzun uzun bakarak kendinden geçme hissine vurgu yapılmıştır.

“Bilmedim hiç ne günah üzere günahsız canıma

Kaşı yay, kirpigi oğ, gözleri şayyad etmiş”

Bu beyitte, Divan edebiyatından aşına olduğumuz sözler içermektedir. Şair sevgilinin kaşını yaya, kirpiğini oka, gözün avcıya (şayyad) benzeterek bir aşk savaş alanı kurmuştur. Bu savaşta âşık mazlum bir av olurken, sevgili ise zalim bir nişancı gibi tasvir edilmiştir.

Mecaz

Mecaz, bir kelimenin kendi gerçek (temel) anlamı dışında, başka bir anlam için kullanılmasıdır. (SARAÇ, 2019 : 109).

“O da içinde yandıkça

Öz cānını o da yakdı”

Gerçek anlamda yanma değil, mecazi bir içsel acıyı ifade eder. Bu beyitte şair âşık kişinin aşk acısı çekerek içten içe yandığını mecaz sanatı ile anlatmaktadır. yani şair, âşık kişinin kalbinde ve ruhunda tutkulu, şiddetli ve çoğu zaman dayanılması zor olan bir acının sürekli devam ettiğini ifade eder.

Bu “yanma” duygusu, aşkın getirdiği özlem ve hasret gibi duyguların oluşturduğu bir iç sızısıdır. Şair, âşık olan kişinin ruhundaki acının, öylesine güçlü ve derin olduğunu söyler ki, sanki âşık kişi hem kendisi yanıyor hem de bu içten yanısla birlikte kendi canını, yani ruhunun özünü de yakıyor fikrini okuyucusuna aktarmıştır.

“Gözüm yollarda koydu hiç yere bir be-vefa dilber

Yol üstünde yatan her bir haberden dağhyam dağlı”

Burada haber, somut bir nesne gibi gösterilmiş. Burada şair aşık kişinin sevgilisinden uzun zamandır haber almadığını ve kendisinden haber beklediğini mecaz kullanarak “gözüm yollarda koydu” ve “yol üstünde yatan her bir haber” ifadeleriyle anlatmıştır. Her iki ifadede özlem ve beklenti içermektedir.

İstiâre

Lügat anlamı birinden bir şeyi ödünç isteyip almak olan istiâre, bir kelimeye aralarındaki benzerlik alakası dolayısıyla lügat/temel anlamının dışında yeni bir anlam vermektir. Dolayısıyla istiâre, alâkası teşbih/benzerlik olan mecaz-ı lügavi’dir. İstiârenin temeli teşbih’tir (SARAÇ, 2019 : 119).

“Taç”, “nur”, “ışık” kelimeleri Hz. Muhammed’in manevi yüceliğini ifade ederken istiareyle kullanılmıştır. Örneğin:

“Tacdan gün tek ışıklar saçır

Qalbin insânın sihirler tek açır”

Bu beyitte şair gün içerisinde güneşin ışık saçtığı gibi Hz. Muhammed’in dünyaya nur saçtığını anlatmaktadır. Şiirde “taç” kelimesi aşağıda gösterilen örneğe bakılırsa Kurân-i Kerim’de Kalem suresinin 4.âyetinde geçen (وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ) Ve inneke le‘alâ hulkın ‘azim ayetiyle Allah (CC)’ünün Hz. Muhammed

için indirdiği ayette söylediği sözü kastetmektedir. Ayet “**Muhakkak ki sen pek yüce bir ahlâk üzerindesin**” anlamını vermektedir, dolayısıyla böyle bir sözü istiâre kullanarak “taç” kelimesi ile yoğun duygularla icrâ etmiştir.

“(Ve inneke le’alâ hülkin ‘azim)

Hansı bir şulţan başında var bu tac?”

Bu beyitte ise yukarıda anlatılan anlam geçmektedir. Oradan yola çıkarak bu sözün bilhassa tüm peygamberler arasından Allah (CC) Hz. Muhammed’e özgü söylediği için Beşirli şiirinde böyle bir taç hangi sultanın başında var? sorusuyla mısralarına devam etmiştir. Burdan çıkan anlam ise dünya kurulduğundan bu yana gelmiş geçmiş ne kadar sultan, hükümdar vb.gibi insanlar varsa hiçbirinin başlarında taç bu sözden üstün değildir ifadesini anlatıyor.

“**Māh-i nūdir yoksa sen ettin seyr-i āsman**

Qaldurub barmağ getirmiş āsman imān sene”

Şair bu beyitte Hz. Muhammed’in göğe çıkışını anlatmıştır. Hz. Muhammed’in göğe yükselişi, İslam inancında çok önemli bir yer tutan Miraç hadisesidir. Bu olay hem ruhsal hem de bedensel olarak gerçekleşmiştir. Kur’ân’da İsra Suresi’nin ilk ayetiyle buna işaret edilir. Bu olayda Burak adlı özel bir binek hayvanı da önemli bir yer tutar.

“Hz Muhammed’i bir gecede Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah her türlü kusurdan ve ortakdan uzaktır. Şüphesiz ki o her şeyi hakkıyla işiten, kemâliyle görendir” İsra Suresi 1.Ayet

Şair burada Hz. Muahmmed’in göğe yükselişi sırasında gökyüzünde saçılan ışığın ay ışığı mıdır bu yoksa sen mi göğe yükseldin? biçimiyle mısrayı icrâ etmiştir. İkinci mısrasının devamında tüm gökyüzünün parmak kaldırarak Hz. Muhammed’ iman getirmesini dile getirmiş. Burada ise mısradaki anlam meleklerin ve Allah (CC)’ün emrinde olan tüm varlıkların Hz. Muhammed’e imn getirmesini anlatmıştır.

“Kızıl şafak sökölmeden

Söndü mum”

Burada mum doğrudan bir insanın ya da aşkın sembolü olarak gösterilmiştir. Işığın sönmesiyle birlikte bir duygu ya da varlığın tükenmesi anlatılmıştır. (Açık istiaaredir)

Kızıl şafak ifadesi güneş doğmadan önce gökte kızıl, pembe ya da turuncu tonlara büründüğü gündeğümü vaktini ifade etmektedir. Sabahlara kadar aşk yüzünden uyumayan aşık gün daha doğmadan içerisinde bir sönme eylemi yaşanmıştır. Burada sönme duygu, heyecan, sevgi vb. gibi aşk hislerinin azalmasını ifade ederken bir insanın umudunun da gitmesi anlamında vurgu yapmaktadır.

“Ka‘beni doldurdu nurdan, şafadan

Allah’ın velisi ‘Ali’dir ‘Ali’”

Kâbe'nin “nurla dolması”, kutsallık ve maneviyatla aydınlanmayı ifade eder (kapalı istiaredir)

Şair burada Hz.Ali Kâbe’de dünyaya gelmesiyle birlikte Kâbe’ye ışıklar ve neşe saçmasına vurgu yapmıştır. Hz. Ali’nin doğumunu sıradan bir olay olarak değil, ilâhî bir tecellidir, nurla gelen bir kutsiyettir. Beyitte geçen “nur” sözcüğü, gerçek anlamda bir ışık parıltısı, manevî aydınlık, hikmet, Allah’a yakınlık ve velayet nurunu simgelemektedir.

Kâbe, İslam’ın en kutsal mekanıdır ve Allah’ın evidir (Beytullah). Kâbe’nin, sıradan bir yapıyı aşan anlamı vardır: tevhidin sembolüdür. Şair, Hz. Ali’nin doğumunu işte bu mekanda, bu en yüksek manevî merkezde gerçekleşen bir ulvî başlangıç olarak verir.

a) Hüsn-i T‘alîl

Bir duruma, ifadeye güzellik katacak şekilde, olayın kendi sebebi dışında bir sebep göstermektir. (SARAÇ, 2019 : 230)

“Sen sebebsin bunca ‘alem var olub

Her ne rahmet var imiş izhar olub”

Şair bu beyitte Hz.Muhammed’i dünyanın var oluş sebebi olarak göstererek güçlü bir edebî beyiti ortaya koymuştur. Kendisi var diye Allah (CC)’nün her ne rahmeti varsa insanlara atfedildiğini dile getirmiştir.

II.ESERDE GEÇEN KASİDELERİN ŞERHİ

Beşirli’nin eseri içerisinde iki kasîde yer almaktadır. Eserde geçen diğer şiirlerin çoğu serbest, birkaçı da gazel şeklinde yazılan şiirlerdir.

Kaside "niyet etmek, yaklaşmak" anlamlarında "kasada" kökünden gelen Arapça bir kelimedir. Bir kişiyi övmek ve genellikle karşılığında yardım istemek için yazılan şiirlere denir. Arap edebiyatında doğmuş ve İran'da bazı değişikliklere uğrayarak gelişmiş, oradan da Türk edebiyatına girmiştir. (İPEKTEN, 2019 : 40)

Kasîde kelimesinin asıl anlamı kast etmektir. Bir edebiyat terimi olarak ilk beyti kendi içinde, diğer beyitleri ilk beyitle kafiyeli olmak üzere en az 15 beyit uzunluğunda ve aynı vezinde söylenilmiş nazım biçiminin adıdır. (SARAÇ, 2019 : 22)

1. Hansı Bir Sultân Başında Var Bu Tac?

“Sen sebebsin bunca ‘alem var olub

Her ne rahmet var imiş izhar olub”

Şair burada Hz.Muhammed için yazdığı kasîdenin ilk beytinde kâinatın yaratılış sebebinin Hz.Muhammed olduğunu ve O olmadan bu âlein var olmayacağını ilk mısrada dile getirmiştir. İkinci mısrada Allah’ın tüm rahmetlerinin Hz.Muhammed ile ortaya çıktığını dile getirirken; rahmetin bizzat kendisinin olduğunu söylemiştir. Allah (CC) Kurân-i Kerim’in Enbiyâ sûresi 107.ayetinde şöyle buyurmuştur “Vema erselâke illa rahmeten Lil Âlemin”. Hz.Muhammed’i âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik. Bu beyitte şair, 'Levlâke levlâk...' hadisi doğrultusunda Hz. Muhammed’in âlemin yaratılış sebebi olduğunu belirtir. Yeryüzüne inen tüm rahmet ve bereketin onun vasıtasıyla ortaya çıktığı ifade edilir.

“Tam getirdi âleme, insanlığı

Hoş kemale çekdi her nokşanını”

Şair ilk mısrada Peygamber efendimizin gelişiyle insanlığın kemâle erdiğini dile getirirken: ikinci mısrada ise insanın doğası eksikliklerle doluyken, onun rehberliği bu eksiklikleri gidermiş ve insanların ahlaki olgunluğa ulaşmıştır anlamını vermektedir.

“Hep karanlıklar dağıldı oldu nūr

Hatta nūrundan senin nūr āldı hūr”

Bu beytin ilk mısrasında Peygamber’in doğumu ile birlikte cehalet ve şirk karanlıklarının dağıldığını dile getirmiştir. İkinci mısradanda elde ettiğimiz anlam: cennet hurileri bile nurlarını ondan alacak kadar onun manevi ışığından etkilenmişlerdir.

“Cehle batmış bir diyar idi Hicaz

Vahşisi, hayvanı çok, insānı az”

Şair, bu beytinde Peygamber’in gönderildiği coğrafya olan Hicaz bölgesini, cehaletin ve vahşiliğin hüküm sürdüğü bir yer olarak betimlemektedir. Gerçek anlamda insanlık vasfı taşıyan kimseler neredeyse yok denecek kadar azlardı. Lâkin Peygamber’in gelişi ile tüm bu cehâlet yok olmuştur.

“Sözlerin verdi sa‘adetden haber

Belli oldu ‘âlem için hayır u şer”

Hiz. Muhammed’in insanlara getirdiği sözlerin (vahiden getirilen), insanlara hakiki saadetin yolunu göstermiştir. Onun sözleriyle iyilikle kötülük ayrılmış, insanlar bu sözlerle doğru yolu öğrenmiştir anlamını bu beyitten elde etmekteyiz.

“Anlıyanlar bildiler insān nedir

Kimdi loḡman, derd için dermān nedir”

Peygamber efendimizin rehberliğiyle insanlar gerçek anlamda insan olmayı ve erdemli yaşamayı öğrendiler. Aynı zamanda Lokman Hekim gibi hikmet ve şifa ehlinin anlamı insanlar arasında kavranır hale geldi.

“Hakki var sen bulduğun bu şanlı ad

Günde beş vakit olsun âfak üzere yâd”

Şair, bu beyitte Hz. Muhammed’in isminin yüceliğine vurgu yaparak, onun adının günde beş vakit ezanlarla anılmasının ne kadar yerinde ve haklı olduğunu dile getirmektedir.

“Haşra yetmez şanını vaşf eyleyin

Aşla şon bulmaz medhin söyleyen”

Şair, bu beytin ilk mısrasında hiç kimsenin Peygamber’in yüceliğini tam olarak vasfedemeyeceğini dile getirmiştir. İkinci mısradan ise Onu övenlerin sözleri asla sona ermeyeceğini söylemiştir çünkü onun şanının sonu yoktur.

“Medhini her ânda derya görünmüyor

Karşısında adının “ya” görmüşüz”

Şair bu beytin ilk mısrasında Peygamber’in medhinin, engin bir derya gibi sınırsız olduğunu dile getirmiştir. İkinci mısradan ise şairin “Ya Muhammed” şeklindeki hitabı dile getirmesi, ona duyulan saygı ve muhabbetin göstergesi olduğunu belirtmiştir.

“Hakki var herkes dilerse bir meded

Çünkü yok olmuş senin fazlında hed”

Şair bu beyitte âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber’den herkesin yardım istemeye hakkına sahiptir sözünü dile getirmiştir. Çünkü onun lütuf ve faziletinin ve enginliği karşısında her şey durur.

“Her diyen bir safl-i cevher “kār eder”

Ondan ayrı medrese olsun harap”

Şair bu beyitte Peygamber’i anan herkes, adeta bir kova inci kazanç elde etmiş kadar sözünü dile getirmiştir. Onun adının anılmadığı bir ortamın, maneviyattan mahrum olduğu için harap sayılır. Burada medrese, okul, ev vb.gibi her nere olursa olsun adının anılmadığı her yer harap sayılmıştır.

2. Allah’ın Velisi

“Ḥazreti Resülün şanlı damadı

Yürekler istegi, cānlar mūradı”

Şair bu beytin ilk mısrasında, Hz. Ali’nin, Hz. Muhammed’in damadı olmasının onun şeref ve yüceliğini arttırdığını söylerken. İkinci mısrada ise; Müminlerin gönlünde sevilen ve arzulananıdır; insanların ona kalpten muhabbet beslediğini dile getirmiştir.

“Ḥazreti Resülün en güçlü eli

Ḥazreti Resüle odur ḥaḳ veli”

Şair burada ilk mısrada Hz. Ali’nin, hem fiziki hem de manevi yönden Peygamber’in en güvenilir yardımcısı olduğunu belirtmiştir. İkinci mısrada ise; Velayet anlamında Resulullah’ın yerine geçecek kişi olarak göstermiştir. Şair burada Peygamber’in “Men Kuntü Mevlah ve Haza ‘Aliyyün Mevlah” sözünden esinlenmiştir. Peygamber efendimizin burada “ben kimin efendisi isem benden

sonra Hz.Ali'dir efendisi" sözünü söylemiştir.

“Hâzreti Resûlün cānı cigeri

Bir eliyle söken Bâb-i Hayberi”

Şair burada Peygamber'in kalbinde ayrı bir yeri olan Hz. Ali'nin, Hayber Savaşı'nda kalenin demir kapısını tek eliyle sökerek onun gücünü ve imanını dile getirmiştir.

“Hâzreti Resûlün kıanadı-kolu

Hâkıñ hâlifesi, sevgili kulu”

Şair bu beyitte Hz. Ali'nin Resulullah'ın destekçisi olduğu belirtilirken, aynı zamanda Allah'ın yeryüzündeki halifesi ve sevgili kulu olarak tasvir etmiştir.

“Hâzreti Resûlün yerinde yatan

Ka'beden putları dağıdıb, atan”

Bu beyitin ilk mısrasında Hz. Ali'nin, hicret gecesi Peygamber'in yatağına yatarak büyük bir cesaret gösterdiğini dile getirmiştir. İkinci mısradan ise müşriklerin Kâbe'ye koyduğu putları yerle bir ederek tevhidin savunucusu olduğuna vurgu yapmıştır.

“Allah'ın evinde oldu anadan

Ka'beni doldurdu nurdan, şafadan”

Hız. Ali, Kâbe'de doğan tek kişidir. Bu doğum, onun kutsallığını ve İslam'daki seçkin konumunu yansıtır. Doğduğu anda Kâbe nur ve safiyetle dolmuştur.

“Hendeğ”de kıopartan “Amr”in başını

Savaşıda geçirtti altmış yaşını”

Şair burada, Hız. Ali, Hendeğ Savaşı'nda Amr bin Ved El-Amiri gibi bir savaşçıyı yenerek büyük kahramanlık gösterdiğini dile getirmiş; hayatı boyunca birçok savaşı katılmış, şecaat timsali olmuştur.

“Rûku”de yohsula verdi üzüğün

Şânına yetmez ne ay ne de gün”

Hız. Ali, namazın rûkûsunda bile ihtiyaç sahibine yüzüğünü vererek ibadet ve infakı birleştirmiştir. Onun şanı öylesine büyüktür ki, zamanın sembolleri bile ona yetişemez anlamını bu beyitten çıkarmaktayız.

SONUÇ

Sadık Beşirli'nin Yuvasız Kuşlar adlı eseri, edebî sanatların ustalıkla kullanıldığı, klasik şiir geleneği ile modern anlatım arasında köprü kuran önemli bir eserdir. Eser, Irak Türkmen edebiyatının zenginliğini ve kültürel kimliğini yansıtan güçlü bir kaynak olarak değerlidir. Beşirli'nin şiirlerinde kullanılan teşbih, mecaz, istiâre ve hüsn-i ta'lîl gibi sanatsal öğeler, okuyucuya derin duygular ve düşünsel yoğunluklar sunmaktadır.

Şairin kasîdelerinde Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye duyulan sevgi ve bağlılık, ilahî bir aşk boyutunda işlenmiş; bu durum hem klasik Divan şiirinin izlerini taşımakta hem de Türkmen halkının inanç dünyasına ayna tutmaktadır.

Beşirli'nin dili, halkın anlayabileceği yalınlıkta olsa da derin anlam katmanlarıyla yüklüdür. Bu da onun hem gelenekten beslenen hem de halkla bağ kurabilen bir şair olduğunu göstermektedir. Yuvasız Kuşlar, yalnızca edebî sanatların değil; aynı zamanda Türkmen kimliğinin, inancının ve tarihsel mücadelesinin de bir belgesi olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

BEŞİRLİ, Sadık (1995), **Yuvasız Kuşlar**, İran, Tebriz Yayınevi

İPEKTEN, Haluk, (2019), **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 24 baskı, İstanbul, Dergâh Yayınevi.

KÜZECİ, Şemsettin, (2017), **Kerkük'ün Milli Şairi Mehmet İzzet Hattat**, 1.baskı, Ankara, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları.

SARAÇ, M.A. Yekta, (2019), **Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat**, 16. baskı, İstanbul, Gökkubbe Yayınevi.

SARAÇ, M.A. Yekta, (2019), **Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim – Ölçü - Kafiye**, 11. baskı, İstanbul, Gökkubbe Yayınevi.

ULUHAN, Çoban, (2022), **Irak Türkmen Ağzı Grameri**, Kerkük, Fuzuli Yayınevi.

Şahsi Görüşmeler:

Sadık Beşirli, Şahsi Görüşme, Kerkük, 15.05.2025

Referans

Shareef, Mohammed. (2018). Türk Edebiyatında Teşbih Sanatı: **Kirkuk University Journal- Humanity Studies**, 13(2)